

Mediation in strafzaken

Een bewezen waardevolle aanvulling op de strafrechtpraktijk

Hoe is het gesteld met mediation in strafzaken te midden van de andere herstelrechtvoorzieningen in Nederland? En hoe onderscheidt mediation in strafzaken zich van de andere vormen van mediation? Wat is er veranderd en wat kunnen we nog verwachten?¹ Marion Uitslag en Tanja van Mazijk geven een update.²

Binnen het strafrecht vindt een aantal belangrijke ontwikkelingen plaats op het terrein van het herstelrecht. Denk hierbij onder meer aan het Voorstel van Wet strekkende tot de invoering van herstelrechtvoorzieningen in het Wetboek van Strafvordering.³ De indieners van dit burgerinitiatiefwetsvoorstel vinden de huidige regeling (art. 51h Sv) te mager en te vrijblijvend voor een meer op herstel georiënteerd strafrecht.⁴ Een andere belangrijke ontwikkeling is de mogelijkheid om mediation in strafzaken toe te passen lopende een strafzaak.

Herstelrechtvoorzieningen

Herstelrecht wordt vaak gezien als tegenhanger van het strafrecht. In het strafrecht ligt de nadruk op het sanctioneren van de schending van een maatschappelijke norm. Bij het herstelrecht ligt de nadruk op het herstellen van datgene wat is beschadigd tussen partijen. Dat kan zowel emotionele als materiële schade zijn. Het strafrecht is vooral gericht op de positie van de verdachte. Het herstelrecht heeft oog voor de positie van het slachtoffer en de verdachte en hun beider omgeving.

Minister Dekker schept met het beleidskader ‘Herstelrechtvoorzieningen gedurende het strafproces’ helderheid inzake de beschikbare herstelrechtvoorzieningen tijdens en buiten het strafproces. Conform dit beleidskader is mediation in strafzaken dé voorliggende herstelrechtvoorziening lopende een strafzaak. De uitkomst van een mediation in strafzaken wordt namelijk meegewogen bij de verdere afdoening van de strafzaak (art. 51h Sv lid 2). Dat is bij andere vormen van herstelbemiddeling niet het geval.

Terugblik

Herstelbemiddeling in Europa heeft de afgelopen decennia een snelle ontwikkeling doorgemaakt, mede onder invloed van regelgeving en aanbevelingen vanuit de Europese Unie en de Raad van Europa.⁵

In 2007 startte Slachtoffer in Beeld (inmiddels Perspectief Herstelbemiddeling) met slachtofferdadersgesprekken. Dit zijn bemiddelingsgesprekken tussen slachtoffer en dader die buiten de strafprocedure worden gevoerd. De uitkomst van deze gesprekken heeft geen invloed op de verde-

herstelrecht

Door **Marion Uitslag**
en **Tanja van Mazijk**

re afdoening van de strafzaak. Deze vorm van herstelbemiddeling bleek succesvol en bestaat nog steeds. Mediation in strafzaken voegt hier een extra dimensie aan toe omdat bij mediation in strafzaken sprake is van mediation tijdens een lopende strafzaak en de uitkomst van de mediation invloed kan hebben op de uitkomst van de strafzaak.

Positie in het strafproces

Het doel van mediation in strafzaken is, zoals bij alle vormen van herstelrecht, om te herstellen en te helen, of zoals Howard Zehr, de grondlegger van Restorative Justice het formuleert *‘to heal and put things as right as possible’*.⁶

Mediation in strafzaken is gericht op emotioneel herstel van partijen maar ook de afdoening van de geleden schade wordt, waar mogelijk en wenselijk, tijdens de mediation afgehandeld.⁷ Partijen maken hiertoe afspraken met elkaar op een wijze die hen past. En hoewel het terugdringen van recidive geen formele doelstelling is, is dit ook een drijfveer bij het inzetten van mediation in strafzaken en dit blijkt ook te werken.⁸

De uitkomst van de mediation in strafzaken kan invloed hebben op de door justitie of de rechter te nemen beslissing

Mediation in strafzaken is gericht op delicten waarbij strafrechtelijke vervolging door het Openbaar Ministerie (OM) wordt overwogen of reeds is gestart en waarin nog geen (onherroepelijke) beslissing is genomen.⁹ Hierdoor kan de uitkomst van de mediation in strafzaken nog invloed hebben op de door justitie of de rechter te nemen beslissing. Belangrijk is te benadrukken dat partijen zelf bepalen of en wat zij ter

kennis brengen van de officier van justitie of de rechter. Partijen hebben op deze wijze de leiding. Bijzonder is dat een mediation in strafzaken deel uitmaakt van een lopende strafzaak, maar toch een privaatrechtelijk intermezzo is. Verdachte en slachtoffer zijn in dit intermezzo vrij om met elkaar te spreken en afspraken met elkaar te maken. Dit kunnen ook afspraken zijn die in een reguliere strafprocedure niet mogelijk zijn, zoals het organiseren van een verzoeningswedstrijd tussen twee voetbalteams die slaags met elkaar zijn geraakt. Maar uiteindelijk besluit de doorverwijzend officier van justitie of rechter, rekening houdend met de gemaakte afspraken, over de afdoening van de strafzaak. Judith Uitermark (landelijk coördinator mediation in het strafproces) verwoordt het als volgt: ‘Het bijzondere van de Nederlandse aanpak is dat mediation binnen het strafproces plaatsvindt, als een soort bypass. De officier van justitie of de rechter kan verdachte en slachtoffer aanbieden om in gesprek te gaan, maar zij laten de zaak niet los.’¹⁰ Partijen zijn en blijven zelf gebonden aan de afspraken die zij met elkaar hebben gemaakt, ongeacht het besluit van de officier van justitie of rechter in de betreffende zaak.

Vorm van de mediation in een strafzaak

Mediation in strafzaken is in de meeste gevallen een korte en krachtige interventie. Een gemiddeld mediationtraject bestaat uit aparte intakegesprekken en een gezamenlijke gesprek. Als het enigszins kan, vinden deze gesprekken aansluitend plaats. Dit is echter geen dwingende eis. Als slachtoffer of verdachte aangeeft dat hij meer tijd en/of gesprekken nodig heeft is deze wens leidend mits de mediator dit zinvol acht en dit in het tijdsframe van het strafrechtelijk kader mogelijk is. Doorgaans is de strafzaak namelijk al ingepland wanneer de mediation wordt opgestart en zullen partijen en mediator hier rekening mee moeten houden.

De mediation wordt altijd door twee MfN-registramediatoren, gespecialiseerd in mediation in strafzaken, uitgevoerd, en start met de hiervoor genoemde aparte intakegesprekken met verdachte en slachtoffer. Tijdens deze intakegesprekken wordt door de mediators, in samenspraak met de betrokken partijen, een inschatting gemaakt of een gezamenlijk gesprek zinvol is en partijen ‘verder helpt’.¹¹ Als het antwoord positief is, vindt er een gezamenlijk gesprek onder begeleiding van de mediators plaats. Als het antwoord negatief is, is er een aantal opties: de mediation wordt gestopt, er vindt een pendelmediation plaats, of partijen dienen een eenzijdige verklaring in. Overigens komt dat laatste niet zo vaak voor.

Uiteraard mag de mediator niet aan de verwijzer terugkoppelen waarom een mediation niet is gelukt.

Als partijen tot afspraken komen, leggen de mediators deze afspraken vast in een slotovereenkomst.¹² Dit is een belangrijk document. De slotovereenkomst is een privaatrechtelijke overeenkomst ván en vóór partijen (verdachte en slachtoffer), waarvan de officier van justitie of de rechter, met toestemming van partijen, kennis kunnen nemen. Als partijen de slotovereenkomst hebben ondertekend en de mediator de slotovereenkomst naar het mediationbureau van de rechtbank heeft gestuurd, is de slotovereenkomst onderdeel van het strafdossier van de verdachte.¹³ Bij de afdoening van de zaak houdt de officier van justitie of de rechter rekening met de uitkomsten die zijn vastgelegd in de slotovereenkomst. Op welke wijze en hoe is uiteraard aan de officier van justitie of de rechter.

Ontwikkelingen

Mediation in strafzaken heeft de laatste jaren een stevige positie verworven in de Nederlandse strafrechtpraktijk. In 2011 startte een pilot bij de rechtbank Amsterdam die daarna is uitgebreid naar nog vijf andere rechtbanken. In 2017 is de methode landelijk uitgerold. Het voortbestaan van mediation in strafzaken was geen vanzelfsprekendheid. De financiering ging gepaard met een jaarlijkse strijd om mediation in strafzaken op de Justitiebegroting te krijgen. Sinds 2019 is er sprake van een structurele financiering en het beschikbare bedrag is verhoogd. Dit is mede gerealiseerd dankzij de inzet van de Vereniging Mediators in Strafzaken onder andere door verwijzers voor te lichten, de politiek te engageren et cetera. Het slagingspercentage van mediation in strafzaken is hoog. In 84 procent van de zaken wordt een vaststellingsovereenkomst opgesteld.¹⁴ Maar ook wanneer er geen overeenkomst is opgesteld, kunnen de betrokkenen de mediation als ‘geslaagd’ ervaren.

Internationaal staat mediation in strafzaken ook op de kaart. Zo kreeg mediation in strafzaken in 2019 de Special Mention Award van de Raad van Europa European Commission for the Efficiency of Justice (CEPEJ) toegekend. De in Nederland ontwikkelde praktijk werd een voorbeeld voor de andere lidstaten genoemd.

Een serieus beroep kan niet zonder een beroepsvereniging. De mediators in strafzaken kennen dan ook een eigen beroepsvereniging: de Vereniging Mediators in Strafzaken (VMSZ).¹⁵ De VMSZ heeft zich sterk gemaakt om mediation in strafzaken op de kaart te zetten en zoals hiervoor beschreven, is

Voor de toekomst is er de hoop en de verwachting dat het aantal verwijzingen verder zal toenemen

deze missie geslaagd. Maar het einddoel is nog niet bereikt want de wens om verdere uitbreiding van het aantal doorverwijzingen leeft volop. Andere aandachtspunten voor de VMSZ zijn de ontwikkeling en professionalisering van het beroep en van de kwaliteit van de mediators en de mediations.¹⁶

In dit kader is, met medewerking van de VMSZ, Mediatorsfederatie Nederland, Perspectief Herstelbemiddeling en instemming van de Raad voor de rechtspraak, door de Hogeschool Utrecht een onderzoek uitgevoerd naar de kwaliteitseisen, waaraan mediators in strafzaken moeten voldoen. Dit onderzoek heeft geleid tot een uitgebreide en uitgewerkte lijst met competenties en een handboek voor de mediator in strafzaken. Dit boek en het onderzoeksrapport staan gratis ter beschikking voor de mediator in strafzaken.¹⁷

En de toekomst?

Voor de toekomst is er allereerst de hoop en de verwachting dat, gezien het positieve resultaat van mediation in strafzaken, het aantal verwijzingen verder zal toenemen. Hierbij is het van het grootste belang dat officieren van justitie en rechters de meerwaarde van mediation in strafzaken inzien en blijven inzien. In dit kader is het goed nieuws is dat het ministerie van Veiligheid en Justitie voor mediation in strafzaken bij specifieke doelgroepen, zoals jeugd, extra geld (€ 300.000) beschikbaar heeft gesteld.

Omdat mediation in strafzaken haar basis heeft in het strafrecht beperkt de inzetbaarheid van mediation in strafzaken zich van het moment waarop het OM een strafrechtelijke vervolging van een strafbaar feit overweegt, dan wel in gang heeft gezet, tot het moment waarop een (definitieve) beslissing

in de strafzaak is genomen. Een mogelijke uitbreiding van de inzet van mediation in strafzaken doet zich voor aan het einde van het strafrechtelijke traject. Denk hierbij bijvoorbeeld aan het einde van de detentie. Stel dat een dader zijn gevangenisstraf heeft uitgezeten en in het kader van de voorwaardelijke invrijheidstelling of anderszins vrijkomt. Het is niet uitgesloten dat deze vrijlating zowel voor slachtoffer als dader spanningen oplevert en dat vooral de gedachte aan een confrontatie belastend is. Een mediationstraject tussen dader en slachtoffer biedt de mogelijkheid om die confrontatie onder begeleiding te laten plaatsvinden. Om het gesprek te voeren dat nog gevoerd moet worden, de afspraken te maken die voor beide partijen rust creëren en die, zo nodig, door het OM in de voorwaarden voor de vrijlating worden opgenomen. ●

Noten

1. In dit kader verwijzen we naar het boek *Mediation in strafzaken. Berichten uit de praktijk*. Het is uitgegeven door de Vereniging van Mediators in Strafzaken (VMSZ) en samengesteld met hulp van strafrechtmediators. Het boek is in te zien en te downloaden op de site van de Vereniging Mediators in Strafzaken (vmsz.nl).
2. In dit artikel is veelvuldig gebruikgemaakt van het onderzoeksrapport van M.-J. Geenen, M. Kalter, T. van Mazijk, M. Uitslag & M. Lamkaddem, *Mediation in strafzaken: geborgd in kwaliteit. Een onderzoek naar kwaliteitseisen voor mediators in strafzaken*, Utrecht: Hogeschool Utrecht 2019. Vanwege de leesbaarheid van dit artikel wordt hier niet voortdurend naar verwezen. Dit rapport is te downloaden via www.vmsz.nl.
3. J. Claessen, J. Blad, G.-J. Slump, A. van Hoek, A. Wolthuis en T. de Roo, *Voorstel van Wet strekkende tot de invoering van herstelrechtvoorzieningen in het Wetboek van Strafvordering inclusief Memorie van Toelichting*, Oisterwijk: Wolf Legal Publishers 2018.
4. *Artikel 51h Sv*
  1. Het openbaar ministerie bevordert dat de politie in een zo vroeg mogelijk stadium het slachtoffer en de verdachte mededeling doet van de mogelijkheden tot

herstelbemiddeling.

2. Indien een bemiddeling tussen het slachtoffer en de verdachte tot een overeenkomst heeft geleid, houdt de rechter, indien hij een straf en maatregel oplegt, daarmee rekening.

(...)

5. Kaderbesluit 2001/220/JBZ; Rechtlijn 2012/29/EU; Recommendation 1999 (19); Recommendation 2018 (8). Zie ook J. Claessen, *Een korte geschiedenis van herstelrecht en mediation in strafzaken*, in T. van Mazijk, M. Uitslag, J. Claessen, D. Wijngaards, E. Wisseborn & J. Dierx, *Handboek mediation in strafzaken. Handleiding voor de strafmediationpraktijk*, Utrecht: Hogeschool Utrecht 2019. Dit boek is te downloaden via vmsz.nl.
6. H. Zehr, *The little book of restorative justice*, New York: Skyhorse Publishing 2015.
7. J. Dierx & A. van Hoek, *Mediation in strafzaken. De praktische toepassing van restorative justice en herstelrecht*, Den Haag: Sdu Uitgevers 2012.
8. J. Jonas-van Dijk, S. Zebel, J. Claessen & H. Nelen, 'Victim-Offender Mediation and Reduced Reoffending. Guaging the Self-Selection Bias', *Crime & Delinquency* 2020/6-7.
9. J.J.M. Uitermark, *Mediation in Strafzaken. Handleiding verwijzing naar Mediation in Strafzaken door Openbaar Ministerie en rechterlijk macht*, Den Haag: Openbaar Ministerie en Raad voor de rechtspraak 2017.
10. Judith Uitermark in nieuwsbericht *Mediation in strafzaken genomineerd voor Europese prijs*, 24 oktober 2019 op www.rechtspraak.nl.
11. M. Uitslag, Competenties, in Van Mazijk e.a. 2019.
12. T. van Mazijk, De slotovereenkomst, in Van Mazijk e.a. 2019.
13. J. Dierx & M. Panis, Risico's rondom de eindovereenkomst bij mediation in strafzaken, *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2018/2.
14. De Rechtspraak, *Jaarverslag 2019*, p. 28.
15. De VMSZ kent haar voorloper in de Stichting Mediation in Strafzaken.
16. Een onderwerp dat ook de aandacht had van de landelijke intervisiegroep Mediation in Strafzaken.
17. Van Mazijk e.a. 2019 en M.-J. Geenen e.a. 2019 zijn beide te downloaden via vmsz.nl.

Tanja van Mazijk en **Marion Uitslag** zijn MfN-registermediator in straf- en arbeidszaken en als onderzoekers verbonden aan de Hogeschool Utrecht, waar zij onderzoek doen naar mediation.